

ТРАНЗАКЦИОНЕН АНАЛИЗ НА ФАКТОРИТЕ, КОИТО ВЛИЯТ ВЪРХУ СЪДЪРЖАНИЕТО НА ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ПОДКРЕПА В ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Евгения Минкова Тополска
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Филиал гр. Враца

THE TRANSACTIONAL ANALYSIS OF THE FACTORS THAT INFLUENCE THE CONTENT OF PEDAGOGICAL SUPPORT IN INCLUSIVE EDUCATION

Evgeniya Minkova Topolska
St Cyril and St Methodius University of Veliko Turnovo-Vratsa Branch

Авторът изказва благодарност към научен проект „ИЗСЛЕДВАНЕ – РЕЗУЛТАТ – ПУБЛИКАЦИЯ (Популяризиране на резултатите от научноизследователската дейност на ВТУ – Филиал Враца чрез публикационна дейност в реферирани с висок импакт фактор и други педагогически издания)“ от 2020 г. за частичното финансиране на настоящата работа.

Abstract: The difficulties of children and students in the educational process are a consequence of various factors – internal and / or external. Accurate and timely identification of these factors by general education teachers is a step towards the success of inclusive education. This report presents the transactional analysis of the factors that create difficulties for children and students in the educational process and influence the content of pedagogical support in inclusive education. For children and students at the level of general support, the transactional understanding of external and internal barriers to learning, teaching, parenting and development provides a useful starting point. In general support, transactional analysis can provide useful information and help improve the prevention of learning difficulties. The presented transactional analysis of the factors determining the pedagogical support in inclusive education allows to personalize the training in order to be adequate to the individual educational needs of the children and the students.

Keywords: transactional analysis, pedagogical support, inclusive education.

Увод

Приобщаващото образование постепенно се утвърждава в образователните институции у нас. Нагрупаният опит през годините от интегрираното образование промени нагласите и подготви (в известна степен) действащите педагогически специалисти да провеждат образователен процес с деца и ученици с различни образователни потребности. Уверено може да отбележим, че днес достъпът до образование е законодателно гарантиран. Но, както с основание посочва С. Чавдарова – Костова, „проблемът е в това доколко децата ще могат да получат качествено образование и как ще се осигури точно такъв тип достъп“. [1]

Трудностите и предизвикателствата пред общообразователните учители са много, защото произтичат от сложността на образователния процес. Качественото управление на образователния процес изисква професионална компетентност от различни научни области: не само педагогика и психология, но и невронауки. Учителите, които работят с деца и ученици със специални образователни потребности е необходимо непрекъснато да търсят нови възможности за подобряване на образователната среда, да въвеждат иновативни модели на образование от различни научно – приложни области. В отговор на тази потребност, която да осигури на учителите професионална компетентност са образователните невронауки. Според Д. Левтерова в подготовката на учителя трябва да присъства съдържание, свързано с овладяване на стратегии, методи и технологии в контекста на синергията невронауки за мозъка и образование на ученици със специални образователни потребности [2].

Наредбата за приобщаващо образование от 2017 г. регламентира ключова роля на педагогическата подкрепа в приобщаващото образование. Педагогическата подкрепа, която осигурява общообразовател-

ния учител, присъства и в общата подкрепа, и в допълнителната подкрепа. Как се структурира педагогическата подкрепа? Как се координира с другите субекти в образователния процес? Тези въпроси и още много други, насочени към съдържателния аспект на педагогическата подкрепа, все още търсят своите отговори.

Цел на настоящата статия е да представи транзакционния анализ на факторите, които влияят на съдържанието на педагогическата подкрепа в приобщаващото образование.

Основна част

Подкрепата се свързва с подпомагане, окуражаване и насърчаване на детето или ученика да управлява състоянието си, да удовлетворява своите специфични потребности, но без да му се дава готово решение. Подкрепата и подкрепящата среда поддържат и управляват динамично състояние или среда за подкрепяния, за да се стимулира неговото развитие. В приобщаващото образование подкрепата се реализира от екип от различни специалисти: педагози, психолози, логопеди, ресурсни учители и др.

Понятието педагогическа подкрепа се разглежда в контекста на взаимодействия между общообразователния учител и децата/учениците. В процеса на тези взаимодействия се осъществява обучението и се стимулира личностното развитие на обучаемите. Балансът между тези две страни на педагогическата подкрепа е изключително ценен – родителите и обществото очакват учителя да научи детето/ученика, като това да се случи в условия на емоционално благополучие за детето/ученика.

Педагогическата подкрепа не е корекция. В съдържателен план тя е ориентирана към подпомагане, стимулиране на силни страни, съхранени процеси, умения, функции у деца и ученици.

Подкрепата за личностно развитие е свързана с обединяване на ресурсите, изграждане на позитивен психологически климат на приемане на различията, емоционално благополучие и успех на всеки. „Подкрепата извежда на преден план динамичният аспект на обучителните отношения между ученика и учителя и отношенията между учениците, учителите, родителите, специалистите и другия персонал, при който всеки един участва в процеса на разкриване и развитие на индивидуалния потенциал и приобщаване.“ [3].

Наредбата за приобщаващо образование регламентира подкрепата за личностното развитие на децата и учениците да се организира в хоризонтален и вертикален план [3]. В хоризонтален план общата подкрепа се реализира в детски градини, училища, центрове за подкрепа на личностно развитие и др., чиято роля е да отговорят на образователните потребности на всички деца и ученици. Водеща роля в общата подкрепа има учителят. Учителят проследява постиженията на децата и учениците, и установява необходимостта от подкрепа при наличие на затруднения или дарби. Общата подкрепа осигурява превенция на обучителни трудности при деца с хиперактивно поведение и дефицит на внимание; осигурява допълнително обучение за деца и ученици със семеен език, различен от българския. За част от децата и учениците общата подкрепа не е достатъчна – за тях Наредбата предвижда допълнителна подкрепа. Допълнителната подкрепа е насочена към деца и ученици със специални образователни потребности; деца и ученици в риск; деца и ученици с изявени дарби; деца и ученици с хронични заболявания. Допълнителната подкрепа се реализира с участие на екип от специалисти в зависимост от образователните потребности на децата/учениците.

Подкрепата за обучение се дефинира като „ресурси, стратегии и практики, които осигуряват физическа, социална, емоционална и интелектуална подкрепа, за да се даде възможност на всички ученици да имат еднакви възможности за успех в училище чрез директно преодоляване на бариерите пред ученето и преподаването, и чрез повторно ангажиране на ученици, отпаднали от образователната система. Подкрепата за обучение се проектира така, че да се преодолеят външни и вътрешни фактори, които пречат на учениците да се ангажират ефективно с ученето“.

От цитираното се вижда, че ключов момент в разбирането на същността на педагогическата подкрепа е, че факторите, които предизвикват затруднения у децата и учениците в образователния процес, са различни. Вътрешните фактори са биологично детерминирани, свързани са със заболявания, дефицити, нарушения, индивидуални различия. Освен тях има и външни фактори (екологични), свързани с ролята на околната среда. Тези фактори може да бъдат наблюдавани самостоятелно, изолирано, но и комбинирано в различни конфигурации. Ролята на взаимодействията между човека и средата са поставени от Ерик Бърн в основата на терапия, която използва транзакционен анализ.

В педагогическата теория и практика транзакционният анализ се базира на следните теоретични постановки [4]:

- Обучението е функция на текущите транзакции (взаимодействия) между обучаемия и образователната среда.

- Оптималното обучение е функция на оптималното съвпадение между натрупания капацитет и нагласи на ученика и текущото състояние на учебната програма.
- Съответствието между мотивацията и способностите на учащия трябва да бъде основна процедурна цел.
- Напредването на обучаемия е критерий за оценка на това дали съществува оптимално съответствие между учащия и образователната среда.
- Колкото по-широк е диапазонът от възможности, които могат да бъдат предложени на обучаемия в образователния процес, толкова по-голяма е вероятността обучаемият да харесва обучението и да го оценява оптимално.
- Персонализираните програми повишават у обучаемите чувството за лична отговорност за ученето. Освен това подобни програми увеличават приемането на индивидуалните различия сред обучаемите.

Според Howard Adelman и Linda Taylor [4] транзакционния поглед обхваща различните фактори, които влияят върху проблемите на обучаемите, дава обективна и всеобхватна картина на причинно – следствените фактори. Howard Adelman и Linda Taylor посочват три възможни първични причини, предизвикващи проблемите на ученика:

- индивидът (например, неврологична дисфункция; дефицит на когнитивни умения и / или стратегии; различия в развитието и / или мотивацията)
- околната среда (например, лоши учебни програми, пренебрежително отношение на родителите)
- взаимодействието между индивида и околната среда.

На основата на посочените три възможни причини Howard Adelman и Linda Taylor предлагат транзакционен анализ на факторите, които влияят върху педагогическата подкрепа в приобщаващото образование (схема № 1).

Схема № 1 – Транзакционен анализ на факторите, които влияят върху педагогическата подкрепа в приобщаващото образование (по Howard Adelman & Linda Taylor, 2017)

От схемата се вижда, че проблемите могат да бъдат разграничени по протежение на континуум, който се разделя на:

- проблеми, причинени главно от фактори в околната среда;
- проблеми, предизвикани еднакво от околната среда и от човека;
- проблеми, причинени от фактори в човека (нарушения).

Проблемите, причинени от околната среда, се поставят в единия край на континуума и се наричат проблеми от тип 1. За тези, които растат в обедняла и враждебна среда, тези условия трябва да се имат предвид най-напред, когато се анализират причините, довели до проблемите на индивида – поведенчески, емоционални, учебни. На другия край на континуума са проблеми, причинени главно от фактори вътре в човека (дефицити, увреждания, нарушения). Те са определени като проблеми тип 3. Групата от тип 2 се състои от лица, които не функционират добре в ситуации, когато техните индивидуални различия и малки уязвимости са лошо приспособени или са реагирали враждебно. Разбира се, има варианти по протежение на континуума, които не отговарят точно на категорията. Тоест, във всяка точка между крайните в континуума, причината са транзакциите (взаимодействията), свързани с околната среда, но степента, до която всеки индивид допринася за проблема е различна. Транзакционният анализ позволява да се открият причините за проблема и по този начин да се избегнат крайни оценки за това, че проблемът е причинен единствено от недостатъци, нарушения, дефицити у индивида.

Транзакционният анализ може да помогне за оценяване на кръга от потенциални подбуждащи фактори и тяхното въздействие за практиката на приобщаващото образование. За не малка част от обучаемите външните, а не вътрешните фактори често са тези, които трябва да бъдат във фокуса на вниманието на педагозите.

Howard Adelman и Linda Taylor посочват, че фактори, които влияят върху обучението и поведението на децата и учениците от околната среда (проблеми от тип 1), може да бъдат:

- недостатъчни стимули (напр. продължителни периоди в бедни среди; лишаване от възможности за обучение; липса на игра; недостатъчно хранене);
- прекомерни стимули (напр. прекалено високи изисквания в дома или в училището, прекомерно напрежение за постигане на високите очаквания);
- натрапчиви и враждебни стимули (напр. замърсена среда; конфликти в дома и училището; неправилни практики за отглеждане на деца, като например дългогодишна злоупотреба или отхвърляне; нефункционално семейство; мигриращо семейство; социални предразсъдъци, свързани с раса, пол, възраст, физически характеристики и поведение).

Фактори, които влияят върху обучението и поведението на децата и учениците и произтичат от индивида (проблеми от тип 3), може да бъдат:

- органични и физиологични нарушения (напр. мозъчна травма, инсулт, ендокринни дисфункции; нарушения засягащи сензорното функциониране);
- генетична аномалия (напр. гени, които ограничават, забавят или водят до нетипично развитие);
- дефицити в познавателната активност и афективни състояния (напр. дефицити в когнитивните процеси, липса на знания или умения; липса на способност за ефективно справяне с емоциите, като например ниска самооценка);
- сензорни и двигателни дефицити, прекомерна или намалена чувствителност към стимули, лесна умора;
- девиантни действия на индивида (напр. прекалено много грешки в изпълнението на поставените задачи; прекалено високи или ниски нива на активност).

Фактори, които влияят върху обучението и поведението на децата и учениците, и произтичат от взаимодействията между индивида и околната среда (проблеми от тип 2), може да бъдат:

- тежки до умерени лични уязвимости и неадекватно влияние на околната среда (напр. дете/ученик с изключително бавно развитие в силно взискателна среда);
- незначителни лични уязвимости, които не са съобразени със ситуацията (напр. дете/ученик с минимални разстройства в слуховото възприятие се опитва слухово да изпълнява задачи).

Заклучение

Трудно е да се определи какво точно затруднява и причинява проблеми на детето или ученика в образователния процес. Наредбата за приобщаващо образование регламентира многопосочно обследване от екип от различни специалисти да се реализира на ниво допълнителна подкрепа. За децата и учениците, които са на ниво обща подкрепа, транзакционното разбиране на външни и вътрешни бариери за

учене, преподаване, родителство и развитие осигурява полезна отправна точка. В общата подкрепа транзакционния анализ може да осигури полезна информация и да съдейства за подобряване на превенцията на обучителни трудности. Представеният транзакционен анализ на факторите, определящи педагогическата подкрепа в приобщаващото образование позволява да се персонализира обучението, за да бъде адекватно на индивидуалните образователни потребности на децата и учениците.

References:

1. Chavdarova – Kostova, S. (2019) Priobshtavashto obrazovanie. Sofia, Universitetsko izdatelstvo „Sv. K.Ohridski
2. Levterova, D. (2016) Rolya na obrazovatelните nevronauki v podgotovkata na uchiteli, raboteshti s uchenitsi sas spetsialni obrazovatelni potrebnosti – V: Teoria i praktika na psihologa- pedagogicheskata podgotovka na spetsialista v universiteta, vtora kniga, Izdatelstvo „EKS – PRES“ – Gabrovo, s.578- 583
3. Marinova, A., Krasteva, L. (2017) Podkrepatata za lichnostno razvitie v novite obrazovatelni politiki za priobshtavashto obrazovanie – V: Interdistsiplinari logopedichni praktiki, Izdatel: Nov balgarski universitet, Sofia, 2017, Tom 2, s. 130 – 136
4. Adelman, H., Taylor, L.(2017) Addressing Barriers to Learning: In the Classroom and Schoolwide Howard University of California, Los Angeles